

Valtioko »he»?

Arvostetun aikakauslehden julkaisemaan puolustusvoimien komentajan haastatteluun sisältyi hiljattain seuraava kohta:

(1) Mitä Ruotsiin tulee, niin heidän puolustusfilosofinen ajattelunsa on ollut täysin toinen kuin meidän. Se on ollut eteentyöntyvää torjuntaa, uhka pyritään torjumaan jo rajoille. Ruotsi on joutunut sen tosiasian eteen, että tämä on erittäin kallista. Nyt he ovat itse asiassa lähestymässä suomalaista ajatusmallia.

On hyvin mahdollista, että kenraali on tuohon tapaan jutellutkin. Kysyä sopii kuitenkin, onko aiheellista päästää puhutun kielen huoletonta pronomiinointia sellaisenaan painettuun sanaan. Eikö haastattelijalta saisi odottaa sen verran huomaavaisuutta, että hän korjaisi puheeseen pujahtaneet ilmi selvät lipsahdukset, myös pronominivirheet?

Jos esim. urheiluselostaja ottelun tuoksinassa sekoittaa puheessaan Ruotsin (joukkueen) ja ruotsalaiset ja viittaa Ruotsiin pronominilla *he*, kuuntelija harvoin tulee kiinnittäneeksi epätarkkuuteen huomiota. Asia on kuitenkin toinen, kun on kysymys luettavasta tekstistä. Jonkin verran koulusivistystä saaneet tietävät mm., että ryhmäsanaan viitataan yksiköllisellä pronominilla: *kansa*, *luokka*, *papisto* jne. = *se* eikä *he*; *kasvisto*, *poikue*, *laivasto* jne. samoin = *se* eikä *ne*. Pronominien käytölle asetetaan tarkkuusvaatimuksia, joiden noudattamatta jättämistä pidetään kielivirheenä tai pahana huolimattomuutena.

Tarkasteltavassa näytteessä pronomien ja niiden korrelaattien suhteet ovat erityisen löyhät. Puhutaan Ruotsin valtiosta tai maasta mutta katsotaan sen tarkoittavan samaa kuin maan asukkaat ja käytetään persoonapronominia *he*. Pahalta näyttää — mutta ei valitettavasti ole suinkaan harvinaista. Mielestäni toimittaja olisi menetellyt korrektisti haastateltavaa kohtaan, jos olisi täsmentänyt pronominit painotekstin vaatimaan asuun. Hän olisi voinut poistaa turhan siirtymän »Mitä Ruotsiin tulee, niin — —» ja aloittaa suoraan: Ruotsalaisten puolustusfilosofinen ajattelu — —. Ei olisi siis tarvittu mitään pronominia.

Seuraavan virkkeen *se*-pronominin on umpimähkäisesti käytetty. Kieliopillisesti *se* voi tässä viitata vain subjektiin *ajattelu*, mutta ajatuksellisesti vasteeksi hahmottuu tuon sanan attribuutin määriteosa *puolustus!* Olisi syytä sanoa esim.: Puolustus perustuu eteen työntyvään torjuntaan — —.

Viimeisessä virkkeessä on jälleen *he* viittaamassa edellisen virkkeen sanaan *Ruotsi*. Tietysti Ruotsi tässä tarkoittaa likipitään ruotsalaisia, mutta jos täsmällisyyttä pidetään arvossa, on joko vaihdettava *Ruotsin* tilalle *ruotsalaiset* tai korvattava *he* demonstratiivipronominilla *se* (ja muutettava asianmukaisesti predikaatin luku).

Samantapaisesta maiden ja niiden asukkaiden samastamisesta, joka johtaa kieliopillisesti häiritsevään pronominin-

Kielemme käytäntö

valintaan, on esitettävissä näytteitä enemmänkin. Mainitsen joitakin tuoreita lisäesimerkkejä:

(2) Vuonna 1978 Etelä-Korea ei tuottanut kaupallisesti yhtään osteria. Nykyään he korjaavat maailman neljänneksi suurimman sadon, yli 70 000 vuodessa. — Pitäisi olla: Nykyään se korjaa — —.

(3) Ensimmäisen maailmansodan voitajavaltiot näyttivät olevan vahaa hänen [Hitlerin] käsissään. He eivät ryhtyneet vastarintaan silloin kun se kaiken järjen mukaan olisi vielä ollut mahdollista. — *He*-sanana tilalle *ne!*

(4) [Gaddafin puheesta:] Vaikka Yhdysvallat onkin suurvalta ja siten voimakkaampi merellä ja ilmassa, heidät nujerretaan varmasti maalla. — Monikollisuudesta huolimatta *Yhdysvallat* on erisnimi, johon viitataan pronomiinilla *se* (ei *ne*).

(5) — — monien muiden melko tyydytettyjen rasvojen käyttö (pekoni ja muna!) on USA:ssa hyvin yleistä ja he saavat siten runsaasti tyydytettyjä rasvoja meillä onneksi vähemmän käytetyistä lähteistä. — Sanapari *he saavat* olisi vaihdettava vaikkapa sanoiksi *asukkaat saavat* tai *väestö saa*. («Tyydytetyt» rasvat ovat paremmin tyydyttyneitä.)

(6) Tonavan kaksoismonarkian romahdettua sen saksankieliset osat olisivat halunneet liittyä Saksaan. Siihen he olivat tunteneet kansallisesti aina kuuluneensakin. — Tässä ei ole kyse kokonaisuudesta valtiosta vaan pienemmistä alueista, mutta yhtä kaikki *he* olisi korvattava pronomiinilla *ne* (tai ilmauksella *niiden asukkaat*).

Varsinkin haastatteluissa näyttävät myös laitokset ym. organisaatiot ja niiden toimihenkilöt sotkeutuvan pronomiinien kannalta sekavaksi takuksi:

(7) Ilmeisesti Valmet vaati liikaa ja kuvitteli, että he voivat itse päästä parempiin tuloksiin. — Sanojen »he voivat» sijaan *se voi!*

(8) Ei mikään järjestö voi lähteä siitä, että he voisivat saada enemmän varoja

kuin mitä valtion budjetissa on merkitty. — Tarkemmin ja sujuvammin: — — että se saisi enemmän varoja, kuin valtion budjettiin on merkitty.

(9) TTT on leikkinyt isoa, tuhlaavaisia poikaa ja nyt totuus on heillä edessään. — Ei »heillä» vaan *sillä*.

(10) Laitos ilmoitti, ettei se pidä oikeana professori Erkki Lähteen arviota Suomen metsien tulevaisuudesta. Heidän mielestään arvio oli Lähteen henkilökohtainen mielipide. — Ensimmäisessä virkkeessä on aivan oikein *laitos*-sanaan viitattu *se*-pronomiinilla, mutta seuraavassa on »heidän mielestään». Täsmällistä ja selvää olisi sanoa: Laitoksen mielestä — —.

Tokkopa olisi tuoreus kärsinyt, vaikka tällaisissakin tapauksissa toimittaja olisi täsmentänyt pronomiinilipsahduksia, joita haastattelujen uhreille ymmärrettävästi sattuu.

Paikallaan on samassa yhteydessä muutamain lehtikielestä poimituin esimerkein varoittaa vielä siitä, että ihmisjoukkoa tai -ryhmää tarkoitaviin substantiiveihin ei pidä viitata persoonapronominilla:

(11) Tällaisessa tilanteessa kansan suuret joukot äkisti kokivat, että heidän mielipidettään kuullaan ja tarvitaan. — Muodon »heidän» sijaan *sen* (mielipidetä)!

(12) — — laivan miehistö löytää erästä satamasta nälkiintyneen koiran. He päättävät ottaa sen mukaan matkalle ja näin siitä tulee laivakoira. — Sujuvasti esim.: Miehet päättävät — —.

(13) — — seurue tuskin edes ymmärsi, minkälaiselle vaaralle he asettuivat alttiiksi lähtiessään seikkailemaan syyspiemelle merelle. — Ei »he asettuivat» vaan *se asettui*.

(14) Näin ilmeni, että perheellä on useampi Helsingin kaupungin venepaikka, joita he vuokraavat toisille kipeästi venepaikkaa tarvitseville. — Pitää olla: — — joita se vuokraa.

(15) Lapsiperheiden auttaminen heidän kiperimmässä elämänvaiheessaan on yhteiskunnan kannalta kullannarvoinen

sijoitus. — Kävisi hyvin päinsä sanoa: kiperimmässä elämänvaiheessa.

(16) Taloudellisen tuen lisäksi työryhmä esittää, että kaksos- ja kolmosperheitä autettaisiin päivähoitojärjestelyissä ja asunnonhankinnassa sekä helpotettaisiin heidän liikkumismahdollisuuksiaan. — Lopun pitäisi kuulua: niiden liikkumismahdollisuuksia.

Äärimmäisen hatara on viittaussuhde seuraavassa tapauksessa:

(17) Itä-Euroopan talouselämä ei kestäisi mittavaa muuttoliikettä, minkä vuoksi niiden hallituksia olisi pyrittävä ymmärtämään. — Lukijalta ei voi vaatia, että hän ystävällisesti tulkitsee »Itä-Euroopan talouselämän» tarkoittavan tiettyjä maita tai valtioita. Olisi siis korvattava niiden vaikkapa ilmauksella *kyseisten maiden*.

Kun suuren pääkaupunkilaislehden pääkirjoituksesta voi löytää moisen suurpiirteisyyden, on jotenkin ymmärrettävää, että ylioppilaskokelas kirjoittaa:

(18) Ruotsista saadut hyvät kokemukset ovat antaneet meille sysäyksen toimia samalla tavalla kuin he. — Jotta ei tarvitsisi arvailla, mihin *he* viittaa, sopisi käyttää pronominin asemesta substantiivia *ruotsalaiset*. Toisinkin päin on tietysti tässä — kuten monessa muussa tapauksessa — mahdollista korjaus tehdä. Voidaan järjestää pronominille kunnon korrelaatti ja aloittaa näin: Ruotsalaisten hyvät kokemukset — — .

Olemme liukumassa yleisempäänkin tärkeään kysymykseen pronominien viittaussuhteista. Viisainta on kuitenkin rajoittaa tällä erää jo käsiteltyihin tapauksiin ja muistuttaa lopuksi, että korrektissa yleiskielessä ei

1) valtioita, laitoksia yms. sovi sotkea niiden asukkaisiin tai niissä toimiviin ihmisiin eikä

2) ihmisiäkään tarkoitaviin ryhmäsanoihin (*joukko, perhe, väestö* jne.) pidä viitata pronominilla *he*.

Lehtien toimittajat saisivat lisäksi muistaa, että haastatteluja on toki lupa toimittaa muutenkin kuin karsimalla. On säälimätöntä päästää painettuun

tekstiin pronominivirheitä ja muita kompastuksia, joihin haastateltava etenkin kiireisessä tilanteessa valmistelematta puhuessaan helposti sortuu. Tahdikas toimittaja korjaa sellaiset.

PAAVO PULKKINEN